

Л.В. Міхневич – ст. викладач
кафедри конституційного та адміністративного права
ДВНЗ "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана"

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В КИЇВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА (1920-1930 РР.)

Перехід до ринкової економіки потребує стрімкого розвитку фінансово-правової науки, вивчення проблем організаційно-фінансової діяльності держави, еволюції фінансово-правової доктрини тощо. Водночас наукові здобутки наших попередників і сьогодні не втратили актуальності. Вітчизняна спадщина науки фінансового права містить сотні досліджень, які можуть стати корисними для сучасників. Вагоме місце серед них належить і творчому доробку вчених-юристів Київського інституту народного господарства (далі – КІНГ).

Фінансово-правові проблеми були предметом досліджень професорів Л.М. Яснопольського, П.Л. Кованька, М.І. Мітіліно, В.В. Карпеко. Свою наукову діяльність вони розпочали ще у дореволюційний час, працювали в Університеті св. Володимира. Водночас всі, окрім В.В. Карпеко, викладали в Київському комерційному інституті (правонаступником якого став КІНГ). А в 1920-1930 рр. були професорами юридичного факультету КІНГ та поєднували викладацьку діяльність із дослідницькою працею в Комісії для виучування фінансових справ ВУАН, брали активну участь у діяльності товариства економістів та правничого товариства.

Професор Л.М. Яснопольський (1873-1957) тривалий час обіймав кафедру фінансового права Київського комерційного інституту, викладав у Петербурзькому, Харківському та Київському університетах. Наукові інтереси вченого були різнобічними. Його перу належать сотні праць, які побудовані на стику економіки та права. Низку робіт автор присвятив вивченню місцевих фінансів, діяльності кредитних установ, проблемам бюджетної політики, бюджету та бюджетного права, діяльності Державного банку [1, с. 41]. Серія його статей у журналі "Право" під заголовком "К характеристике нашего бюджетного права" згодом переросла в його магістерську дисертацію "Очерки русского бюджетного права" [2], лівова частка якої відведена реформі В.О. Татаринова.

У вирі першої світової війни він критично ставився до фінансової політики держави і запропонував шляхи подолання фінансових проблем та оздоровлення фінансової системи країни. Цій темі присвячені його доповідь в Київському юридичному товаристві "Финансовые задачи, поставленные войной и способы их разрешения"; праці "Война и откуда воюющие государства берут для нее деньги" (К., 1917), "Война, государственные займы и бумажные деньги" (К., 1917) та статті "Финансовая мобилизация" (Русская мысли. – 1914. – № 11), "Русские города и военная налоговая

реформа” (Киевские городские известия – 1914 – № 11), “Военная налоговая реформа” (Русская мысль. – 1915. – № 2).

Окрім цього, Л.М. Яснопольський редагував “Банківську енциклопедію” (К., 1914; К., 1916), опублікував працю “К вопросу об элеваторах Государственного Банка и что такое элеваторная система?” (К., 1916), вів фінансові огляди в журналах “Русская Мысль”, “Русские ведомости”, “Экономист России”. Вчений досліджував науковий спадок професорів В.А. Лебедева та О.О. Руссова, а в засіданні Юридичного товариства прочитав доповідь “Академик Янжул как ученый и преподаватель науки финансового права” (1915).

Уже в радянський час, працюючи професором КІНГ, він писав про принципи фінансової політики, фінансові відносини держави та місцевих рад. Він редагував “Економічну енциклопедію України”. Серія його статей про банки та банківську систему увійшла в збірник “Банківська справа”. Низка робіт про кредитування, кредитні та фінансові установи була опублікована в журналі “Хазяйство України”, а доповідь у товаристві економістів на тему “Кредитні установи на Україні” стала основою для відповідної великої публікації [3].

Після закордонних наукових відряджень учений підготував цікаві розвідки про фінансовий стан та валюту Німеччини, серед яких робота “Німецька валютна реформа і господарчий стан Німеччини” [4]. Кілька робіт він присвятив валютним відносинам, валютній кризі, ринку золота. Окрему працю про розвиток валютних курсів опублікували у “Наукових записках КІНГ” [5]. Він цікавився і проблемою грошового обігу, присвятивши їй біля десятка публікацій. Дослідник розробляв тему бюджетної політики й оподаткування, розпочату ще в дореволюційний час.

І на далі Л.М. Яснопольський працював в галузі фінансів та кредиту, банківської справи, вивчав економічну історію та економічну географію. У 1925 р. вчений був обраний академіком ВУАН, очолював академічні установи, працював в Інституті Економіки АН УРСР.

Професором фінансового права КІНГ П.Л. Кованько (1876 – ймовірно 1957) ще студентом підготував працю “Главнейшие реформы, проведенные Н.Х. Бунге в финансовой системе России”. Вона принесла молодому досліднику популярність в наукових колах, золоту медаль та премію, а вже в 1901 р. монографію опублікували [6].

Грунтовністю дослідження вирізнялися й обидві дисертації П.Л. Кованька. Магістерська робота “Реформа 19 февраля 1861 года и ее последствия с финансовой точки зрения” [7] присвячена аналізу результатів викупних платежів для фінансової системи Росії. Цікаві ідеї щодо ролі міських земель та оброчних статей для зміцнення бюджету міст, які й сьогодні є актуальними, висловив вчений у докторській дисертації “Финансовые проблемы землевладения русских городов” [8]. Цій же темі присвячена доповідь в Товаристві економістів, яка була опублікована як наукова стаття [9] та дві розвідки “Землевладение русских городов”,

“Городские земли и аграрная реформа” в “Известиях Московской городской Думы” за 1917 р.

Досліджував учений і питання бюджетного права [10]. Цікаві думки, щодо витрат державного бюджету висловив П.Л. Кованько у праці “Государственные расходы России по предметам назначения за 1903-1911 гг.” [11]. Дослідник вивчав особливості податку із спадщини [12], квартирний і прибутковий податок [13].

За радянських часів у товаристві економістів він прочитав доповіді “Місцевий бюджет України в 1923-1924 рр. порівнюючи з передвоєнним” (1925) (згодом доповідь була опублікована) та “Господарство Києва в минулому і сучасному” (1929). П.Л. Кованько керував роботою підкомісії для виучування місцевих фінансів Комісії для виучування фінансових справ ВУАН, розробляв питання фінансів м. Києва в минулому та сучасному. Ним були підготовлені доповіді “Житлова криза в Німеччині” (1927), “Розмежування сфер державного та місцевого господарства” (1928) та розвідки “Нариси з історії та теорії місцевих фінансів”, “Житлова криза у нас і на Заході”. Цікавим є його історико-статистичний нарис про комунальні підприємства [14]. Окрім того, він і на далі розробляв проблеми бюджетної політики. Основні теми, що їх досліджував автор – бюджети міст та окремих регіонів України. Ці розвідки згодом були узагальнені в працях “Местный бюджет Украины в 1912 г. в нынешних территориальных границах и административно-территориальном делении” (Х., 1924; Х., 1925) та “Местный бюджет Киевской губернии в нынешних территориальных границах за 1912, 1913 и 1914 год” (К., 1925). Низку робіт учений присвятив податкам. В подальшому емігрував за кордон, працював і Інституті вивчення СРСР (Німеччина).

М.І. Мітіліно (1875-1930) більш відомий як професор цивільного та торгового права. Однак у його науковому спадку заслуговують уваги роботи “Елементи фінансової науки” [15] та “Основи фінансової науки” [16]. Автор дослідив матеріал про державні надходження та видатки, розробив класифікацію податкових систем та систему оподаткування в СРСР, структуру і обсяг бюджету, співвідношення його окремих частин та визначив порядок розподілу кредитів по бюджетах союзних республік. Ним була підготовлена стаття “Финансовое управление, как предмет научного исследования и рационализации” та доповідь у Комісії для виучування фінансових справ “Система налогов в Японии”.

Окремі фінансово-правові проблеми вивчав професор В.В. Карпеко (1880 (за іншими даними 1877) – 1941). Його ґрунтовне дослідження “Рентное обложение” присвячено проблемі земельної ренти в умовах соціалізації землі [17]. Рентні відносини стали темою й іншої його статті “Окладная единица и плательщик ренты”, опублікованій у “Вестнике финансов” за 1926 р. У Комісії для виучування фінансових справ ВУАН він підготував доповіді “К истории финансов на Украине” (1926) та “Преваги видатків, як принцип державного господарства” (1928). Невідома доля його праці

“История налогового дела на Подолии со времени новой экономической политики”.

Отже, навіть короткий аналіз наукових здобутків вчених-юристів КІНГ свідчить про їх цінність для усвідомлення та вирішення багатьох проблем фінансово-правової діяльності держави. Нині потрібна реабілітація доробку минулого, адже відповіді на деякі питання сучасності, можна відшукати і в безпідставно забутих працях наших попередників.

Література

1. Міхневич, Л. В. Проблеми державного, адміністративного, фінансового та міжнародного права в дослідженнях учених-юристів Київського комерційного інституту [Текст] / Л. В. Міхневич // Правове регулювання економіки : збірник наукових праць. – К., 2009. – Вип. 9. – С. 37–48.
1. Яснопольский, Л. Н. Очерки русского бюджетного права. Исторический обзор составления наших государственных росписей и бюджетная реформа Татаринова [Текст] / Яснопольский Л. Н. – М. : В. П. Рябушинський, 1912. – 417 с.
2. Яснопольский, Л. Н. Кредитные учреждения на Украине [Текст] / Л. Н. Яснопольский // Научные записки Киевского института народного хозяйства. – 1925. – Т. 6. – С. 3–80.
3. Яснопольський, Л. М. Німецька валютна реформа і господарчий стан Німеччини [Текст] / Л. М. Яснопольський // Записки Соціально-Економічного Відділу УАН / ред. М. П. Василенко. – 1927. – Т. V–VI. – 417 с.
4. Яснопольский, Л. Н. Послевоенное развитие валютных курсов [Текст] / Л. Н. Яснопольский // Научные записки Киевского института народного хозяйства. – 1924. – Т. 3. – С. 39–60.
5. Кованько, П. Л. Главнейшие реформы, проведенные Н. Х. Бунге в финансовой системе России. Опыт критической оценки деятельности Н.Х. Бунге как министра финансов (1881–1887 гг.) [Текст] / П. Л. Кованько. – К. : Типография Импер. Ун-та Св. Владимира, 1901. – 448 с.
6. Кованько, П. Л. Реформа 19 февраля 1861 года и ее последствия с финансовой точки зрения. (Выкупная операция: 1861–1907 гг.) [Текст] / П. Л. Кованько. – К., 1914. – 576 с.
7. Кованько, П. Л. Финансовые проблемы землевладения русских городов // Известия Киевского коммерческого института [Текст] / П. Л. Кованько. – К., 1919. – Т. XXXII. – С. 1–160; т. XXXIII. С. 161–288.
8. Кованько, П. Л. Земельные богатства и финансовая помощь городов [Текст] / П. Л. Кованько // Городское дело – 1917. – № 24. – С. 1169–1175.
9. Кованько, П. Л. Содержание и сущность бюджетного права [Текст] / П. Л. Кованько. – К. : Тип. Импер. Ун-та Св. Владимира, 1910. – 18 с.
10. Кованько, П. Л. Государственные расходы России по предметам назначения за 1903–1911 гг. [Текст] / П. Л. Кованько // Труды Киевского юридического общества состоящего при Императорском Университете св. Владимира за 1909–1910 гг. – К., 1912. – С. 327–393.
11. Кованько, П. Л. Налог с наследия в Германии [Текст] / П. Л. Кованько // Вестник финансов. – 1910. – № 35. – С. 358–363.
12. Кованько, П. Л. Судьба квартирного налога при введении подоходного обложения [Текст] / П. Л. Кованько // Известия Московской Городской Думы. – 1914. – № 12. – С. 36–53.
13. Кованько, П. Л. Коммунальные предприятия на Украине [Текст] / П. Л. Кованько // Научные записки Киевского института народного хозяйства. – 1924. – Т. 4–5. – С. 249–283.

14. Мітіліно, М. І. Елементи фінансової науки [Текст] / М. І. Мітіліно. – Х. : Державне видавництво України, 1926. – 197 с.
15. Мітіліно, М. І. Основи фінансової науки [Текст] : [курс для вузов] / М. І. Мітіліно. – Х. : Державне видавництво України, 1929. – 395 с.
16. Карпеко, В. В. Рентное обложение [Текст] / В. В. Карпеко // Научные записки Киевского института народного хозяйства. – 1924. – Т. 2. – С. 74–96.